

Historische Kring Zuidhorn

3e jaargang nr. 2 december 2013

Losse nummers € 2,50

Contactblad van de Historische Kring Zuidhorn

3^e jaargang nr. 2 december 2013

Bestuur van de HKZ

Voorzitter ad interim P. H. Pellenbarg
Secretaris vacant. secretarishkz@gmail.com
Penningmeester P. Jonkman
Overige leden A.W. Teelken, W. Renkema, G. van Agteren-Birza

Archief W. Renkema. Het archief bevindt zich in het gemeentehuis

Website www.historischekringzuidhorn.nl

Druk RCG Groningen

Redactie

Nico Attema
Piet Helmus
Wiebe Renkema
Greetje Teelken
Baukje Vrolijk

Inhoud	blz
In memoriam Geeuwke Jacobs Bosma	3
Presentatie fotoboek 'Straat voor straat'	4
Snitger/Freijtagorgel Zuidhorn: een herboren instrument	5
Aanleg Van Starckenborghkanaal 1929 - 1937	11
Hanckema-beleef-diner zeer geslaagd	15
De belevenissen van Teke Fokkens (1903 - 1998)	17
Rodermarktkermis te Nietap voor ongeveer 100 jaar	21
De Noordhorner tocht	24
Wat bodemvondsten ons kunnen vertellen	25
Auwema 's boerderij aan de Westergast	27

ISSN: 2214-6008

Foto omslag

1920 De houtzaagmolen van Nijland te Briltel zoals men hem komend vanuit Niekerk zag staan. Deze tot nu toe onbekende foto werd onlangs ontdekt op de site 'Verdwenen molens'. Er staat vermeld dat het glasnegatief afkomstig is uit de collectie P. v. d. Berg. Tot nu toe lukte het niet om verdere bijzonderheden over de eigenaar en zijn collectie te achterhalen.

In Memoriam Geeuwke Jacobs Bosma

Op 6 september j.l. is Geeuwke na een ernstige ziekte op 68 jarige leeftijd overleden. Hij was sinds januari 2010 voorzitter van de HKZ.

In de eerste vergadering met de leden van de diverse commissies vertelde hij destijds kort iets over zijn beweegredenen om het voorzitterschap van de vereniging op zich te nemen. Daarbij ging hij in op zijn belangstelling voor de geschiedenis van het Groningse cultuurlandschap waarin hij als boerenzoon was opgegroeid. Een andere reden was het feit dat hij na zijn pensionering als dierenarts tijd en energie had om enkele maatschappelijke taken op zich te nemen.

Hij maakte ons bij die gelegenheid ook deelgenoot van een eigen plan om een historische excursiegids voor de dorpen Noord- en Zuidhorn en Briltel te maken.

Geeuwke was een aimabele rustige man die op onze lezingenavonden bij de introductie van sprekers en het bedankje achteraf blijk gaf over de juiste woordkeus en een fijne humor te beschikken. Op kundige wijze gaf hij leiding aan de vereniging en zette hij zich in voor de belangen van de HKZ. Tijdens zijn voorzitterschap verscheen het eerste nummer van ons contactblad: een gebeurtenis die een officieel tintje kreeg toen hij het eerste nummer in 2011 aan wethouder Stol overhandigde. Andere memorabele gebeurtenissen waren de verschijning van het boek 'Noordhorn vanaf de schamel' en het eerste Noordhorner stamtafelgesprek. Een belangrijk project waaraan tijdens zijn bestuur gewerkt werd is ook het fotoboek 'Van straat tot straat', dat intussen is verschenen.

Bosma's eigen plan, de historische excursie, kwam helaas niet verder dan de spreekwoordelijke tekentafel. Na het nodige voorwerk, waaronder een fietstocht door het besneeuwde Zuidhorn, stokte het proces o.m. omdat hij de opzet wilde laten aansluiten bij het zogenaamde knooppunten netwerk. De borden daarvan moesten op dat moment nog geplaatst worden. Intussen was hij druk met een project dat hem na aan het hart lag: de dierenweide. De voltooiing van dat project heeft hij gelukkig mogen beleven. Wij gedenken Geeuwke Bosma als een fijne voorzitter met hart voor de vereniging, die node gemist zal worden.

Namens het Bestuur van de HKZ,

Piet Pellenburg

Presentatie fotoboek 'Straat voor straat'

De presentatie van het fotoboek van Briltel, Noordhorn en Zuidhorn vond plaats op vrijdag 8 november in Zalencentrum Balk te Zuidhorn.

Velen waren gekomen om het bestelde boek op te halen. Dat kon pas nadat de voorzitter Piet Pellenbarg het eerste exemplaar had overhandigd aan burgemeester Bert Swart. Ed van Zomeren, een van de eindredacteuren, leidde de gezellige en geanimeerde middag en was bijzonder verheugd dat de "hoge heren" bereid waren aanwezig te zijn.

Piet Pellenbarg stond stil bij het belang van de Historische Kring, een grote vereniging met veel activiteiten in de vorm van lezingen, excursies, het produceren van boeken en sinds enkele jaren ook het beheren van een website. Burgemeester Swart benadrukte de noodzaak van het vastleggen van beelden uit de gemeente, om die dan niet alleen in een archief te bewaren, maar die vooral ook door middel van boeken te verspreiden. Ed van Zomeren bedankte de diverse schrijvers voor hun bijdragen: Taeke Boersma, Tineke van den Bos, Jan en Jelly Broersma, Edith Koenders, Marianne Pompe, Linda Toolsema en Ed van Zomeren. Ook stond hij stil bij de 'aanstichter' van dit boek Albert Teelken, die van de heer J. Postema uit Niehove vele oude ansichten had ontvangen en die daarbij ook nieuwe foto's heeft gemaakt.

De sponsors werden ook bedankt en zij kregen, evenals de schrijvers, een exemplaar van 'Straat voor Straat'. Jannine van Meerendonk van uitgeverij Profiel, bood gastheer Bert Balk een ingelijste foto aan van zijn bedrijf in de jaren vijftig.

Bij de plaatselijke boekhandel Schoelier is dit mooie kijk- en leesboek nu ook te verkrijgen.

Greetje Teelken.

Snitger/Freijtagorgel Zuidhorn: een herboren instrument

Op een mooie dag in de winter van 1793 is er iets merkwaardigs te zien in de zwaai kom van de schipsloot in Zuidhorn. Dagelijks wordt daar de lading van binnenschepen overgeladen op wagens. Maar nu is er sprake van een wel zeer bijzondere lading: de knechten van de orgelmakers Snitger en Freijtag te Groningen zijn bezig met het vervoer van de onderdelen voor het nieuwe orgel in de Hervormde kerk van Zuidhorn. Via het Hoendiep zijn de onderdelen per schip tot vlakbij Zuidhorn vervoerd. Uiterst voorzichtig worden de kwetsbare pijpen in dekens gewikkeld en in kisten op een wagen gelegd. De pijpen zijn in de orgelmakerij gegoten uit een legering van lood en tin. Na enige tijd is de wagen volgeladen met pijpen en met voornamelijk uit eikenhout bestaande met de hand vervaardigde onderdelen: de windladen, het speel- en registermechaniek, de handklavieren en het pedaal. Nu is het tijd om naar de kerk te rijden. Dit moet zeer voorzichtig gebeuren, binnen de kortste keren zijn de pijpen gedeukt en beschadigd.

Als de orgelmakers bij de kerk aankomen, wordt alles uitgeladen en in de kerk gebracht. Daar staat op het nieuwe orgelbalkon de waarschijnlijk door een plaatselijke timmerman gemaakte orgelkast. Het is een zeer compacte behuizing, waar alle zojuist aangevoerde materialen precies in passen. Het inbouwen kan beginnen.

Eerst hebben de orgelmakers het oude zeventiende-eeuwse orgel van Hendrick Huis moeten afbreken. Dit orgel wordt in de archiefstukken "vervallen" genoemd. Er is nog een inzamelingsactie gehouden met als doel het opknappen van het orgel, maar hier is nooit iets van terechtgekomen. In 1791 wordt besloten een nieuw orgel te laten maken door Snitger&Freijtag, twee uit Duitsland afkomstige orgelmakers, die een orgelmakerij hebben in de Haddingestraat in de stad Groningen.

Frans Casper Snitger is een kleinzoon van de beroemde Arp Schnitger (de "ch" is blijkbaar uit de naam verdwenen). Heinrich Hermann Freijtag is afkomstig uit Hamburg en leerde het vak bij Albertus Anthonie Hinsz. Zij nemen het oude orgel over voor vijfenzeventig gulden. Het nieuwe orgel kost f 2500,-

Het is niet precies bekend waar de orgelmakers hun werkplaats in de kerk hebben gehad. Misschien in het koor van de kerk. De koorruimte vormde in 1793 nog een geheel met de rest van de kerk, de galerij met zitplaatsen, met daaronder de consistorie is in ca. 1840 gebouwd.

Keuring

Op 28 maart 1793 stapt een deftige heer de kerk binnen, kijkt even rond in het gebouw en loopt dan de trap op naar de orgelgalerij. Het is Johannes Hendricus Tammen, organist van de Academiekerk te Groningen en klokkenist (beiaardier) van de Martinikerk. Hij is gekomen om het orgel te keuren. Nagenoeg alle door Snitger en Freijtag nieuw gebouwde orgels zijn door Tammen gekeurd. Hij wordt gevolgd door een aanzienlijk minder voornaam persoon, blaasbalgtrekker Berend Ites, die plaatsneemt op een bankje achter het orgel en begint te trekken aan de touwen, die door sleuven in de zolder vanaf de blaasbalgen naar beneden lopen. Tammen neemt plaats op de orgelbank en trekt het register Prestant 8 voet. Als hij begint te spelen vult de gave klank van de Prestant de kerkruimte tot in de verste hoeken. Tammen herkent het geluid: hij keurde in 1792 het Snitger/Freijtagorgel van Bierum. Hij neemt de tijd om het orgel te keuren en probeert allerlei registercombinaties uit. Cruciaal is het functioneren van de windvoorziening: produceren de balgen op de kerkzolder voldoende wind om het orgel als de kerk helemaal gevuld is de luid zingende gemeente te laten begeleiden? De volgende dag komt hij nog terug en speelt opnieuw enige tijd. In zijn bewaard gebleven keuringsrapport is hij zeer lovend over het orgel. Hij eindigt met de wens dat dit instrument "te allen tijde de lof en roem van des Makers en van de Hooge Heeren aanbestederen zal wegdragen". Tammen ontvangt voor zijn werkzaamheden f 30, een aanzienlijk bedrag in die tijd.

*Na de restauratie.
Het klavier dat
decennia lang
rechts stond is
verplaatst naar
zijn
oorspronkelijke
positie midden
voor het orgel.
Voortaan zit de
organist met zijn
rug naar de
gemeente*

Ds. Johannes Ernestus Winter 1751-1841 was 63 jaar predikant van de NH gemeente te Zuidhorn

Op 1 april 1793 wordt in een feestelijke kerkdienst het nieuwe orgel "ten godsdienstigen gebruike ingewijd". Dominee Johannes Ernestus Winter houdt een lange rede, waarin hij het belang van muziek en orgelspel in de erddienst benadrukt. Deze leerrede is gedrukt en bewaard gebleven. Curieus is de passage waarin dominee Winter zijn teverredenheid uit over het feit dat de heren Maurits Clant en Wiardus Siccama zich niet wensen te verheffen boven het gewone volk, maar er behagen in scheppen aan iedereen gelijk te zijn. Winter was niet voor niets een vooraanstaande patriot, die zich ook met landbouw en politiek bezighield. De keurmeester van het orgel, J. H. Tammen, bespeelt het orgel bij de inwijding. Hij wordt terzijde gestaan door voorzanger Egbert Jans. Er worden uitsluitend psalmen gezongen, uit de berijming die in 1775 verplicht is gesteld. Het tempo moet zeer laag zijn geweest en er wordt hard gezongen. In het tijdschrift "Boekzaal der geleerde wereld", jaargang 1793, is een verslag van de inwijding opgenomen.

Eerste reparatie

In 1877 betreedt orgelmaker Petrus van Oeckelen de kerk. Hij heeft de opdracht gekregen het orgel voor f 1000,- te repareren. Voor dit aanzienlijke bedrag vervangt Van Oeckelen de drie keilbalgen van Snitger/Freijtag door een magazijnbalg, die opnieuw op de kerkzolder wordt geplaatst.

Hij vervangt het register Sesquialter door een Viola di Gamba, de eerste wijziging die wijst op een veranderende muzikale smaak. Er is vraag naar zachte, strijkende registers, men keert zich af van de als te hard ervaren klanken van de barokke orgelbouw. Optisch verandert er ook iets: de orgelkast wordt opnieuw geschilderd in zwarte barnsteenlak, waarbij het snijwerk in schildersgoud wordt uitgevoerd.

Wiardus Siccama 1713-1797 Oud burgemeester van Groningen en heer van Klinckema betaalde een derde van de kosten van het nieuwe orgel. Onder : Het slot van Tammens' lovende rapport

volgens het bestek volkomen uitgevoerd:
 zo dat dit werk ten allen tijde de lofen
 roem van des Meesters, en van de Hoogen
 Heeren aanbestederen zal wegdraagen.

 Onderdanigst dankzeggen de voor
 het vertrouwen in mijn getuigd.

 J. H. Tammen.
 Organist en Blokkenist
 te Groningen.

Een rampzalige ontwikkeling

Op 7 november 1922 vergadert de kerkenraad ten huize van een der leden. Aan de orde is een plan tot verbetering van het orgel. De firma P. van Dam te Leeuwarden heeft een offerte uitgebracht. Voor een bedrag van f 2590,- kan het orgel worden omgebouwd. Concreet komt dit neer op het maken van een nieuwe windlade, een nieuwe klaviatuur met twee manualen en een geheel nieuw pneumatisch speel- en registermechaniek. Dominee J.J. Bange kan zich goed met het plan verenigen en Van Dam krijgt de opdracht. En dan voltrekt zich een ongekende ramp: het complete, zorgvuldig gemaakte speel- en registermechaniek van Snitger/Freijtag, de prachtig gemaakte windlade, de klaviatuur van ivoor en ebbenhout, alles wordt rigoureus en respectloos verwijderd en weggegooid. Hadden in die tijd containers bestaan, dan waren die gevuld geweest met excellent orgelmakershandwerk! We zien in 1924 ook een ingrijpende wijziging van de klank: de als te hard en te scherp ervaren registers Trompet, Mixtuur en Nasard maken plaats voor zacht strijkende stemmen: Aeoline en Violon.

De verbinding tussen toets en pijp, de zogenaamde tractuur, komt na 1924 tot stand door middel van luchtdruk. Dit wordt een pneumatische tractuur genoemd.

We moeten niet de fout maken te menen dat men in 1924 als doel had historisch materiaal te vernietigen, de gepleegde destructie was een bijkomend gevolg van een zeer serieuze poging het orgel te verbeteren! Bovendien is het de vraag of ons op conservering en behoud gerichte beleid te vergelijken is met dat van de opdrachtgevers in 1924.

Restauratie

In 1955 zien we de eerste klachten over de bespeelbaarheid verschijnen: de aanslag van de toetsen is traag, er treedt lekkage op en in sommige registers spreken pijpen niet aan. Er zijn twee mogelijkheden: restaureren/reconstrueren of periodiek en incidenteel oplappen van het instrument. Voor het laatste scenario wordt gekozen, bij gebrek aan geldelijke middelen. In 1973 maakt orgeladviseur Klaas Bolt in opdracht van Monumentenzorg een restauratierapport, waarin een reconstructie naar de toestand van 1793 wordt voorgesteld. Daarna gebeurt er tot 1995 niets. In dat jaar heeft ondergetekende de slechte toestand van het orgel opnieuw onder de aandacht van de Kerkvoogdij gebracht. Orgeladviseur Stef Tuinstra actualiseert het rapport van Bolt en er wordt opnieuw rijkssubsidie aangevraagd.

Er wordt gestart met fondsenwerving, de Gemeente Zuidhorn en de Provincie Groningen zeggen aanzienlijke bedragen toe en uiteindelijk komt ook het Rijk met subsidie. De begroting kan sluitend worden gemaakt met geld uit het eigen orgelfonds en Mense Ruiter Orgelmakers te Zuidwolde krijgen de opdracht het orgel te reconstrueren naar de toestand van 1793.

Vanaf januari 2012 zien we opnieuw orgelmakers in de Hervormde kerk van Zuidhorn aan het werk: zij bouwen het in de orgelmakerij gemaakte materiaal in in de oude orgelkast. Deze wordt weer gevuld met ambachtelijk gemaakte mechanische onderdelen. Het oude pijpwerk is gerestaureerd en er zijn vier registers naar oude voorbeelden gereconstrueerd. Er komen nieuwe handklavieren en een nieuw pedaalklavier. De orgelkast wordt geschilderd in de originele kleur: een roodbruine, doorzichtige lak en het snijwerk wordt gekleurd zoals het waarschijnlijk ten tijde van Van Oeckelen is geweest.

Op 15 juni 2012 wordt het orgel opnieuw in gebruik genomen. Leden van de Historisch Kring ontvangen de genodigden in historische kostuums en dragen inhoudelijk op zeer fraaie wijze hun steentje bij: op een tekst van Ad Schijve wordt een samenspraak uitgevoerd, waarbij dominee Ybo Buurma de rol van Ds Winter speelt. Na een open dag op 16 juni wordt op zondag 17 juni 2012 het orgel opnieuw "ten godsdienstigen gebruike ingewijd".

En het klankresultaat? Iedereen is het erover eens, geïnteresseerde leken, liefhebbers en deskundigen: het orgelbestand van het Westerkwartier is verrijkt met een uitzonderlijk fraai instrument. De restauratie is in alle opzichten zeer geslaagd. Rijksorgeladviseur Wim Diepenhorst drukte het zo uit: dit orgel behoort tot de top tien van orgelrestauraties in Nederland. Waarvan akte!

Kees Kugel (organist Dorpskerk Zuidhorn)

De volgende uitgaven zijn voor geïnteresseerden verkrijgbaar:

1. Het boek "Zyne werken wyzen zyne kunde aan", over het Snitger/Freijtagorgel van de Hervormde Kerk te Zuidhorn. Prijs: € 7,50/incl. verzendkosten € 12,50. Te bestellen via de website www.groningenorgelland.nl.
2. De CD/DVD, waarop een videoverslag op DVD van het weekend van de ingebruikname en een registratie op CD van het inwijdingsconcert van Sietze de Vries. Prijs: € 15,-. Te verkrijgen in de kerk op vrijdagmiddag (Open Kerk), of via de website www.hervormdzuidhorn.nl.

De aanleg van het Van Starckenborghkanaal 1929 - 1937

2013 Het Van
Starckenborghkanaal
met brug Zuidhorn

Wie langs het Van Starckenborghkanaal rijdt of vanaf de brug naar het kanaal kijkt, ziet dat er hard wordt gewerkt. Er wordt gebaggerd, gegraven, damwanden geslagen en ter plaatse van de nieuwe rondweg worden de nieuwe opritten naar de nieuwe brug aangelegd. Ook zijn de bochten ten westen van Zuidhorn (richting Gaarkeuken) verruimd.

Vanwaar al deze activiteiten zult u zich afvragen? Omdat de schepen steeds groter worden en het containervervoer (max. 4 lagencontainers) toeneemt, is het noodzakelijk dat de bodemdiepte wordt vergroot van 3,20 m naar 5,20 m. Ook moet de doorvaarthoogte van alle hefbruggen op 9.40 m (nu 7,00 m) worden gebracht en de doorvaartbreedte op 54,00 m, zodat twee schepen elkaar kunnen passeren. In het kader van deze aanpassing van het kanaal aan de nieuwe scheepvaart-ontwikkelingen, leek het schrijver dezes goed nog eens stil te staan bij de aanleg van het kanaal en dan met name het gedeelte binnen de oude gemeente Zuidhorn.

Hoendiep

Jarenlang was het Hoendiep de enige vaarweg van Groningen naar Friesland. Om te voldoen aan de eisen des tijds, waren in de periode 1862-1879 diverse aanpassingen verricht: verbreding van de bodem tot 8 m en het verdiepen tot 2 m onder kanaalpeil. De intrede van de scheepsmotor zorgde er voor dat de afmetingen en de tonnage van nieuwe schepen toenam die een groter kanaalprofiel vereisten. In 1917 werd een plan gemaakt, dat voorzag in het verbreden van het Hoendiep naar 20 m en een waterdiepte van 2,5 m. Schepen met een tonnage van 700 ton konden dan hier gebruik van maken. Stedebouwkundige ontwikkelingen in het noorden van de stad Groningen doorkruisten bovengenoemd plan echter.

Deze ontwikkeling voorzag o.a. in een nieuw kanaal tussen het Boterdiep en Damsterdiep en was aanleiding voor een nieuw kanaal richting het Hoendiep. Het kanaal zou worden uitgevoerd met een bodembreedte van 36 m en een waterdiepte van 3 m en daarmee geschikt voor schepen tot 2000 ton.

Het kanaaltracé (streeplijn) getekend op een kaart uit 1905

Provinciale Staten accoord

Op 29 mei 1928 en 29 januari 1929 gaven de Provinciale Staten toestemming voor de aanleg van het Van Starckenborghkanaal resp. het kanaalvak Noordhorne- tolhek - Boterdiep en Boterdiep - Damsterdiep, inclusief alle bijbehorende kunstwerken. Voor de gemeente Zuidhorn betekende dit laatste de aanleg van een spoorbrug en een brug in De Gast tussen Zuid- en Noordhorn.

De aanleg van zo'n kanaal dwars door het Groninger landschap zou tegenwoordig veel weerstand opleveren: doorgaande wegen, sloten en diepen werden afgesloten en bebouwing moest worden gesloopt.

Ook moesten aan De Gast zes woningen en een boerderij worden afgebroken. Het kanaal betekende eveneens een drastische scheiding tussen Noord- en Zuidhorn.

Aanleg kanaal

De uitvoering startte op 15 augustus 1931 en werd in het kader van de werkverschaffing grotendeels uitgevoerd met schop, kruiwagen en kipkar.

Ook grote machines werden ingezet zoals een dragline, cutterzuiger en een excavateur (zie foto). Met laatstgenoemde machine kon het kanaal 'in het droge' worden

gegraven. Voor een gedeelte van het kanaal in Zuidhorn is hiervan gebruik gemaakt.

De betonnen brughoofden van de spoorbrug in aanbouw. Aan beide zijden liggen spoorrails voor een stoomtreintje t.b.v. de aanvoer van zand, grind en cement.

De spoorbrug

De eerste werkzaamheden aan het kanaal was de bouw van de spoorbruggen te Zuidhorn en Groningen en startte op 15 augustus 1931.

De bestaande spoorlijn Groningen - Leeuwarden was al in 1866 in gebruik genomen. Omdat het treinverkeer tijdens de bouw van de spoorbrug ongehinderd moest doorgaan, werd de nieuwe spoorbaan op 25 m ten westen van de bestaande spoorbaan aangelegd. Waar de bestaande spoorbaan heeft gelegen, is nog te zien aan de Mokkenburgerweg te Noordhorn waar nog een brughoofd over de Noordhorner Schipsloot aanwezig is.

De spoorbrug is 'in het droge' gebouwd door aannemer Van Lieshout uit Mierloo bij Helmond. Pas daarna werd hier het kanaal gegraven. De brughoofden staan op palen en zijn in beton uitgevoerd. Betonspecie werd ter plekke gemaakt.

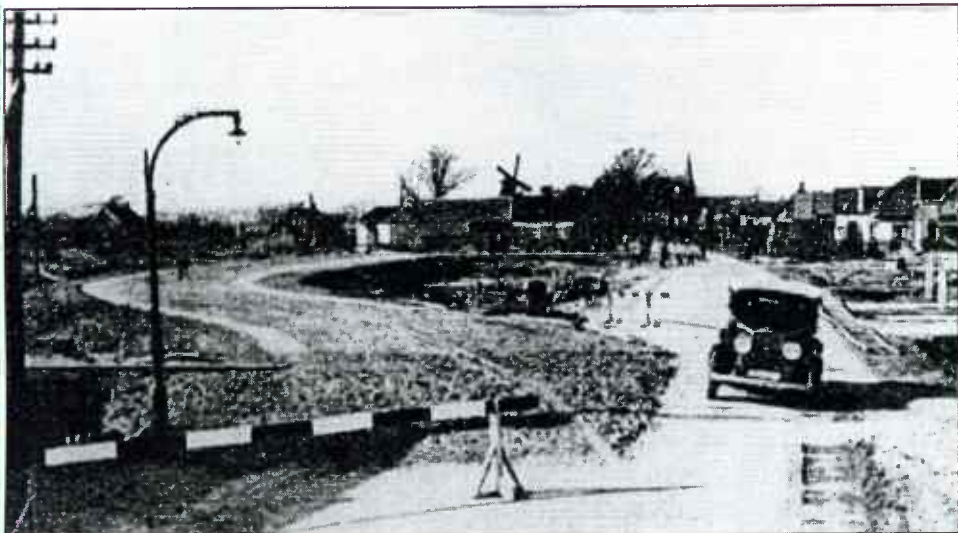
Brug Zuidhorn

Voor het 'in het droge' bouwen van de brug in 1933 moest de bestaande weg 'De Gast' worden omgeleid.

De brug is als hefbrug uitgevoerd en wordt door middel van drukstaven tot 7 m boven het kanaalpeil gebracht.

De brughoofden zijn van metselwerk, evenals het brugwachtershuisje.

In verband met de aanleg van fietsstroken, is in 1982 een nieuw huisje gebouwd.

Omleiding van De Gast ten behoeve van de bouw van de brug. In de verte molen Fortuna en de Hervormde Kerk van Noordhorn.

Opening

De officiële opening van het kanaal vond plaats op 5 november 1938 door Koningin Wilhelmina. Zij onthulde een gedenksteen bij de Oostersluis in Groningen in aanwezigheid van de Commissaris van de Koningin Mr. J. Linthorst Homan.

H. M. DE KONINGIN OPENT HET STARKENBORGH-KANAAL

Hanckema-beleef-diner zeer geslaagd

Op zaterdagavond 20 september jl. konden ruim 80 belangstellenden op de oorspronkelijke plek van de Hanckemaborg in Zuidhorn de tijd van deze verdwenen borg meemaken. Een sfeervol en smakelijk vijfgangen diner, samengesteld uit oorspronkelijke menu's en kookboeken van Groninger borgen, werd opgediend door vele jonge bedienden. Tineke en Herman Mulder van restaurant De Opstal, hadden ware kunstwerken gemaakt van de 5 gangen!

Dankzij het succesvolle diner heeft de Hanckemacommissie van de Historische Kring Zuidhorn én met giften van fondsen en sponsors de digitalisering van de Hanckemaborg kunnen ontwikkelen. Aan een uitbreiding kan nu zelfs gewerkt worden!

Historische omlijsting met muziek, theater en presentaties

Tussen de gangen van het diner werden de deelnemers muzikaal meegenomen naar de tijd van de Hanckemaborg. Een viool- en blokfluitensemble van Kunstbedrijven Westerkwartier luisterde de ontvangst op. Verder zorgde Fred Hoogeboom (dwarsfluit) voor achtergrondmuziek tijdens enkele gangen. Spelers van de Rederijderskamer Eendracht zorgden voor hilarische en toch informatieve monologen van borgbewoners. Verder gaf Egge Knol, conservator van het Groninger Museum, een korte impressie van de Hanckema-collectie die het museum heeft verworven. Het Groninger Museum ontving al in 1903, als schenking van de weduwe Taco Mesdag, de imposante eiken schouw uit de Hanckemaborg. Sindsdien heeft het museum door de jaren heen via afstammelingen van bewoners de nodige mooie voorwerpen van de Hanckemaborg in haar collectie kunnen opnemen.

De klappers van de avond waren de liederen van Maaïke van den Hoek over de Hanckemaborg. Zij schreef tekst en muziek zelf en liet zich inspireren door de tekst van een feestlied, gemaakt in 1688 door de schoolmeester van Zuidhorn, over de bruiloft van Bouwina Clant met Gerhard Horenken, heer van Dijksterhuis. Maaïke werd begeleid door Dirk-Jan Boonstra.

Rederijkerskamer

Presentatie digitalisering van de Hanckemaborg

Het doel van het Hanckema-beleef-diner was het vergroten van de kennis rondom de Hanckemaborg bij inwoners van Zuidhorn en omstreken. Bij de deelnemers van het diner is dat doel ruimschoots gehaald. Maar ook met toekomstige educatie wil de organisatie de kennis over de borg vergroten. Daarom is het zo fantastisch dat de eerste aanzet tot de digitalisering van de Hanckemaborg is gerealiseerd. Taeke Boersma en architect Ben Boer lieten digitaal zien hoe de borg eruit zag en hoe deze voor een deel ingericht was. De Hanckemacommissie zal deze digitalisering gaan uitbreiden en gebruiken voor educatie op scholen en voor volwassenen. Dankzij het Hanckema-beleef-diner is dat mogelijk geworden. Graag komen wij met een vertegenwoordiging van de commissie de digitalisering van de Hanckemaborg op een avond van de Historische Kring Zuidhorn demonstreren!

Organisatie

Het Hanckema-beleef-diner had als doel de kennis over de Hanckemaborg te delen met inwoners van Zuidhorn en omstreken en andere belangstellenden. Om dit doel te bewerkstelligen werkte de commissie samen met de Rotary Groningen-West in de Stichting Hanckemaprojecten. De Hanckemacommissie was erg blij met de versterking op het organisatorische vlak. Vele handen maken licht werk!

Els van den Berg

De belevenissen van Teke Fokkens (1903-1998)

Door een gelukkig toeval kwamen we in het bezit van een copie van het schrift waarin Mattheus Heere Fokkens, zoon van de Noordhorner smid Jeltjo Fokkens*) de herinneringen aan zijn kindertijd opschreef. Hij goot ze destijds in de vorm van verhaaltjes die hij voor het naar bed gaan aan zijn kinderen vertelde. *Want, zo schrijft hij, het was in de (laatste) oorlogsjaren moeilijk om aan geschikte (voorlees) verhalen te komen.*

Hij begint met vroegste herinneringen die betrekking hebben op zijn directe leefomgeving en illustreert die met een plattegrond van de tuin achter het ouderlijk huis. In het laatste verhaal vertelt hij hoe hij wordt toegelaten tot de Rijkskweekschool in Groningen. Kennelijk heeft Fokkens die tijdens de bezettingsjaren leraar was aan de ULO in Sneek deze verhalen op een later tijdstip uitgeschreven voor zijn kleinkinderen en ze toen van tekeningetjes voorzien.

Winkel en woning van de Smid Jeltjo Fokkens aan de Langestraat t.o. de smederij Links op de foto de vader van Mattheus dan al weduwnaar van Aaltje Pol die in 1917 overleed.

Zijn belevenissen zijn heel herkenbaar, evenals de manier waarop ze beschreven worden. We zien de leefomgeving door de ogen van de opgroeiende Teke steeds groter worden. Daarbij valt het weer eens op hoe gevarieerd de ervaringswereld van (dorps) kinderen in die tijd was. Evenals de bescherming die de lokale gemeenschap bood. Een kind wist en voelde dat het gekend (en gecontroleerd) werd.

Zulke kinderen bewaren vaak warme herinneringen aan hun jeugd. Herinneringen die met het ouder worden steeds zoeter worden. Zeker wanneer men dat dorp en die gemeenschap op jonge leeftijd verliet.

Het feit dat Fokkens namen en plaatsen exact beschrijft is een bewijs voor het feit dat hij een scherp waarnemingsvermogen had. Het betekent ook dat zijn verhalen een waardevolle aanvulling vormen op wat we al weten van de geschiedenis van Noordhorn tussen 1908 en 1914.

Noordhorn

Aanvankelijk spelen Tekes belevenissen zich af in het eigen dorp. Hij speelt er met zijn vriendje, gaat naar de bewaarschool en later naar de grote school. En hij leert er diverse Noordhorners kennen en ervaart wat er het jaar door zoal aan bijzondere dingen gebeurt.

Een greep uit de vele onderwerpen: De nieuwe fiets, verschillende spelletjes, belevenissen op school, veldwachter Veldkamp die later wordt opgevolgd door Leistra, opa en oma Toppen, bezoek van een kunstenmaker, de melkboer, verhoogd naar klas 2, meester Heeres enz.

Reizen en vakanties

Een aparte categorie vormen de reizen en vakanties bij ooms en tantes in Leek, Eenrum en Finsterwolde. Wat opvalt bij het lezen van deze verslagen is het feit dat alle ooms, net als Tekes vader een bedrijf hebben. Ze zijn touwslager, bakker of manufacturier en kleermaker. Iedere vakantie betekent op die manier een nieuwe omgeving, nieuwe gewoonten en een ander type bedrijf. Voorbeelden: vakantie in Stedum, oom is wagenmaker, bezoek aan Loppersum, een rijtoer met de brik van Lijfering over het Hogeland, idem via Opeinde en Leek naar Paterswolde.

De laatste verhalen gaan over schaatsen. De inmiddels al uit de kluiten gewassen Teke (in Finsterwolde noemen ze hem Teko) schaatst met vrienden langs de Noordhorner Schipsloot en het Hoendiep naar de wedstrijden op Briltil. Hij rijdt naar het Leekstermeer en zorgt enkele dagen later voor de nodige ongerustheid wanneer hij pas in de duisternis met zijn vrienden terugkeert van een tocht over het Hoendiep naar Groningen.

De redactie hoopt in de toekomst een of meerdere belevenissen in dit blad op te nemen. We nemen aan dat ze bij lezers met Noordhorner roots zoete herinneringen zullen oproepen aan de verhalen van hun ouders of grootouders.

Rabobank

Zoek het niet te ver haal het bij de Zevenster

- Diervoerders
Honden, Katten, Kraagdieren, Vogels en Kippen
- Diverse Tuinbenodigdheden
Kunstmest, Kalk, Pootgrond, Koestermest
- Plastrafsterking
- Werkschoenen, Klompen, Laarzen en Overalls
- Farming Toys speelgoed voor uw kinderen
Siku, Britains, Joad en Broder (Gratis catalogus af te halen)

De Zevenster
Kuipers v.o.f.
De Gast 82 – Zuidhorn
Tel. 0594-502074

- Verkoop nieuwe en gebruikte auto's
- Reparatie, onderhoud en APK van alle merken
- Avia tankstation met bediening

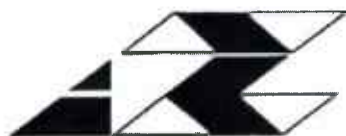
Toyota dealer

Langestraat 22 Noordhorn
Tel. 0594-507850

DE OPTIEK

Hoofdstraat 23 ZUIDHORN Tel: 0594-500277

Administratiekantoor

Rossing

www.rossingadm.nl

BURGLER

TRANSPORT BV

Industrieweg 2a
9804 TG Noordhorn
Telefoon (0594) 50 25 33
Fax (0594) 50 23 93
www.burgler.nl

**Gespecialiseerd in het vervoer
van vloeistoffen**

Dierenspeciaalzaak
Tuinbenodigdheden
Hengelsport
Vrijtijdsartikelen.

Dorpsvenne 5 / Nieuwstraat 3
Tel.: 0594 502502
Fax: 0594 507649
(We bezorgen gratis)
e-mail: ahw@wegman.nl
www.arnoldwegman.nl

**Tegen inlevering van deze advertentie 10% korting op uw aankopen
(geldt niet voor aanbiedingen)**

TWEEWIELERHUIS S. DE VRIES

Noorderweg 2
9804 RM Noordhorn
0594-502066

Bezoek ook onze website:

www.devriestweewielersnoordhorn.nl

BOS

MANNENMODE

Bos Mannenmode
Hoofdstraat 10
9801BX Zuidhorn

Voorstraat 97
9291CE Kollum

H. Schipper

Administratieve en financiële
dienstverlening

Hans Schipper

Boslaan 46
9801 HH Zuidhorn
tel. 06-51560292
E-mail :
hans.schipper@hetnet.nl

Autobedrijf

Freddy van der Veen

Nieuwe en gebruikte auto's

Handelsweg 19b
9804 TK Noordhorn - Zuidhorn
Tel. 0594 - 502 433 / 502 414
Fax 0594 - 500 044

Universeel reparatiebedrijf

www.freddyvanderveen.nl

Matter

Ongediertebestrijding
Noordhorn 0594-503005

www.mollencursus.nl

P.H.Matter
Meidoornstraat 1
9804 SH Noordhorn
Tel. 0594-503005
Mobiel 06-57584262
Email info@mollencursus.nl

Het onderstaande fragment geeft een indruk van Fokkens' verteltrant. Het heeft betrekking op Teke's eerste dag op de bewaarschool waar zijn tante 'Truutje' juf is. Ze staat links op onderstaande foto die afkomstig is uit 'Gisteren voor de Lens'.

De bewaarschool.

De bewaarschool staat aan de achterweg. Het is een huis met een deur in 't midden en aan weerszijden twee boogrammen. De onderste ruiten zijn wit beschilderd, zodat je er niet door kan zien. Boven de deur staat: Nuts bewaar-, naai- en breischool. De juffrouwe

is tante Truitje. Die heeft ook een helpster

*) Zoon Kees Fokkens uit den Haag schreef het volgende over de Noordhorner familie

Centraal staat mijn overgrootmoeder Geertje de Wind. Zij is twee maal getrouwd geweest. Het eerste huwelijk was met Kornelis Pol, wagenmaker te Noordhorn. Met hem had ze vier kinderen: 1. Heere Douwe Pol, 2. Kornelis Pol, 3. **Aaltje Pol** en 4. Geertje Pol.

Na het overlijden van haar man Kornelis Pol is ze opnieuw getrouwd. Nu met een Toppen. Ook met hem kreeg ze vier kinderen: 5. Hendrik Toppen, 6. **Truitje Toppen** (de kleuterjuf op de foto), 7. Sien Toppen en 8. Lammert Toppen.

Mijn grootvader Jeltjo Fokkens is getrouwd met **Aaltje Pol**. Zij kregen twee kinderen, Mattheus Heere en Heere Douwe Fokkens.

Mijn vader Mattheus Heere Fokkens is getrouwd met zijn nicht Geertje Pol, dochter van zijn oom Kornelis Pol. De heer Brons-van wie u de verhalen kreeg - stamt af van Truitje Toppen. Een in Groningen bekende politicus **Teun-Jan Zanen** is een kleinzoon van Sien Toppen. Mijn tante **Trien Pol** (Trientje Anna Geertruida), zuster van mijn moeder, heeft vanaf 1936 tot zijn dood in de jaren 60, de huishouding gedaan bij **Popke Tite Gaaikema**, de grootvader van Seth Gaaikema. De oude Gaaikema was boer op de Hoogte en is toen hij met pensioen ging, in Noordhorn gaan wonen in het huis Langestraat 15. Ik heb als kind daar vaak gelogeerd.

Nico Attema

Rodermarktkermis in Nietap voor ongeveer 100 jaar

De vertelster van dit verhaal was een zuster van Tamme Jans Wieringa, die op de boerderij Barwerd woonde toen ze de hieronder beschreven reis maakte.

Broer Tamme verhuisde later met zijn vrouw Joukje Uiterdijk naar Noordhorn en kocht daar een herberg op de hoek van de Langestraat en de Nieuwstraat.

Zoals in ons decembernummer van 2012 reeds beschreven, was Tamme Jans Wieringa de overgrootvader van Jaap Wieringa uit Zuidhorn van wie ik dit historische reisverslag kreeg.

Een oude dame, geboren in 1834, vroeg mij in 1922 of “Het Hooge Huis” te Nietap in 1852 een herberg zijnde, nog bestond. Op mijn bevestigend antwoord vertelde de oude vrouw toen op humoristische wijze, die haar zonnig leven meebracht, dat zij in 1852 te Leek was geweest om aldaar in het laatst van september Rodermarkt-kermis te vieren in de herberg “Het Hooge Huis”, toen vermoedelijk bewoond door zekere Cazemier. Zij bewoonde toen met een paar broers en zusters hun boerderij “Barnwerd”, staande en gelegen aan de Provinciale weg van Aduard naar Roodehaan onder de gemeente Oldehove.

Twee oudere broers en een zuster hadden toen het plan opgevat naar de Rodermarktkermis te gaan en ik mocht als 18-jarig meisje, de jongste van het gezin, mee, zo vertelde ze mij.

De tocht werd ondernomen op een boerewagen, bespannen met een paar flinke paarden. Wij als meisjes namen plaats op tarwedak-schoven, die op de bodem van de wagen waren gelegd, waarover paardedekens werden gespreid, en de broers gingen op de voerkist, waarin brood voor de paarden was geborgen, zitten.

De fourage voor de dieren werd meegevoerd om op de pleisterplaatsen onder anderen te Pasop en te Leek, aan de paarden te kunnen worden opgevoerd. Er werden een paar schoppen meegenomen om die te kunnen gebruiken, indien ons voertuig in de modder mocht blijven steken. Onze broers konden de wagen in dat geval losgraven of de wielen van klei ontdoen, indien de aanhang daarvan op de onverharde wegen te groot was geworden. (Wij moeten ons in de toestand verplaatsen, dat slechts twee weggedeelten, die het gezelschap moest passeren, verhard waren)

De tocht ging door het “Humsterland” op Noord- en Zuidhorn aan. Door die dorpen waren de wegen goed berijdbaar, immers de straatweg van Groningen naar Leeuwarden was in 1842 aangelegd door de heer H.B. Harkema, wegenbouwer te Warfhuizen. Zij vertelde, als kind die aanleg in 1843 aldaar te hebben gezien. Vele oudjes hebben in die jaren de onmogelijkheid van de aanleg besproken. Het bestaat niet, zo zeiden zij, dat een weg met stenen op de kant, tussen twee steden kan worden voltooid. Zoveel steen is er immers in de hele wereld niet.

Zij hadden ongelijk, zo merkte de vertelster vrolijk op, want de straatweg is gereed gekomen.

De tocht ging langs het Hoendiep naar Enumatil, waar de stad Groningen omstreeks 1460 reeds een brug over het Hoendiep had aangelegd. Wij kwamen toen op een slecht verharde puin- en zandweg, welke leidde naar de Pasopsterweg, die in 1828 en volgende jaren door de provincie was aangelegd vanaf de weg langs het Hoendiep naar Groningen, die ook een puinweg was. Deze leidde naar de driesprong bij de Hondehoek onder Midwolde en dan was de weg naar Leek verder niet verhard langs de Lindeweg over Tolbert.

Onderweg werd te Pasop in het Mientscheer gepleisterd. De herberg werd door een vrouw, genaamd Griet, gedreven. Er hing een groot uithangbord buiten de voordeur. De paarden werden gevoerd uit een der losse voerbakken op poten, die voor de herberg stond en wij gingen naar binnen en streelden onze tongen met datgene waarin wij trek hadden.

Rechts het Hooge Huijs te Nietap. Foto begin 1900

Vrolijk en welgemoed kwamen wij eindelijk op “Het Hooge Huis” te Nietap aan, waar de paarden werden uitgespannen en wij ons konden verlustigen op de kermis, die te Leek-Nietap werd gehouden en ter gelegenheid van Rodermarkt was opgebouwd met tal van kramen en vermakelijkheden.

Wij gingen niet door naar Roden, de weg naar dat dorp was slecht en niet verhard, want wij hadden de kermis bereikt die wij wilden bezoeken. In genoemde herberg konden wij genieten van spel en dans, omdat een muziek-dansmeester, naar ik meen Jan Randel genaamd, met zijn viool dansmuziek maakte en de danslustigen onder anderen de “Zevenhuister dans” liet uitvoeren, onder het genot van gebruikelijke consumpties. Het ging er lustig toe onder veel gestamp en gezang, begeleid door een viool en een tamboerijn. De laatste werd gehanteerd door de vrouw van de dans- en muziekmeester. De dans werd mooi uitgevoerd door acht paren. De jongens hadden daarbij de jassen uit en voerden de dans met veel kabaal uit, wat zeker bij het dansen behoorde. Wanneer de dans was geëindigd werd met de tamboerijn rondgegaan en werd daarop door de bezoekers geld geworpen, dat voor de speelman en zijn vrouw bestemd was.

De terugreis werd na een genotvol feestvieren ter kermis aanvaard en bij lichte maan volbracht. Vrolijk kwamen wij thuis, wij hadden een mooi feest bijgewoond, waarover wij later nog vaak napraatten, en dat lang in ons geheugen voortleefde.

Dit vrolijke reisverhaal werd door mijn bijna 90-jarige moeder gedaan, en door mij op schrift gesteld. Aldus Jan Sijbolds, zoon van Louwke Wieringa (1834-1923)

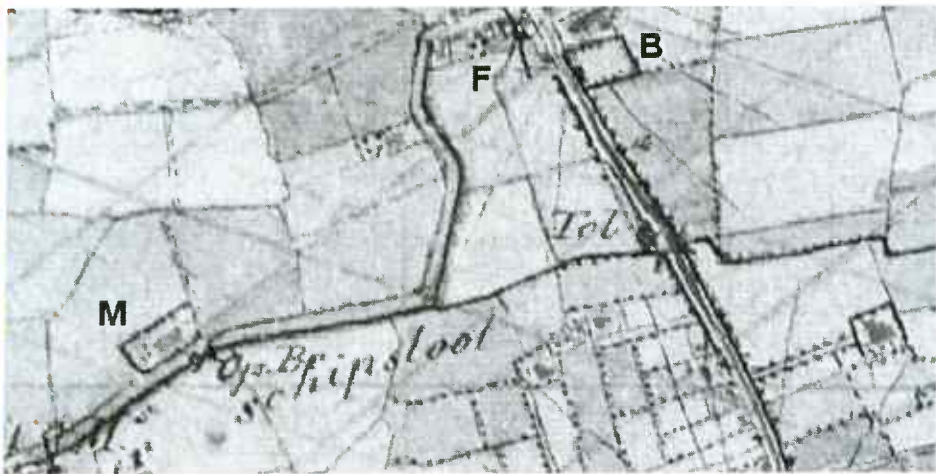

Het eerste deel van de reis van Louwke Wieringa en haar broers liep van Barwerd (nu Barnwerd) rechtsboven op de kaart langs de Jensemaweg en de Noorderweg naar Noordhorn linksonder. Via Zuidhorn, Brilt en Enumatil ging men verder richting Leek. Vandaag de dag vormt de A 7 een stevig obstakel in het laatste stuk van het traject.

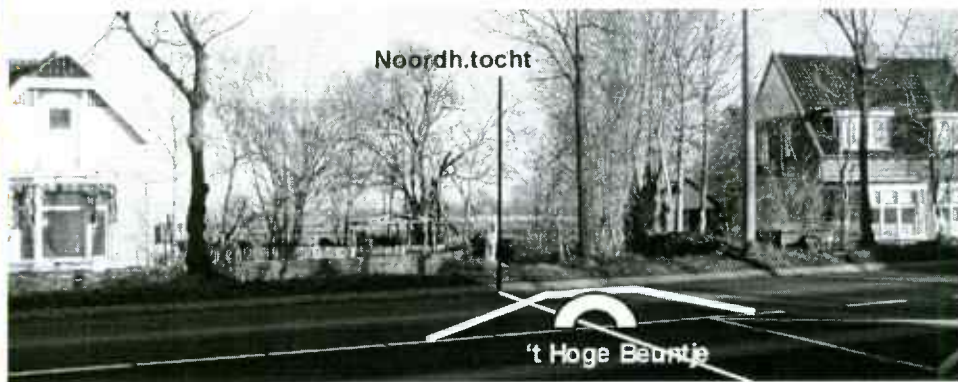
Kaartfragment uit de Grote Historische Atlas van Nederland 1851-1855

Piet Helmus

Lang voor de aanleg van het van Starckenborghkanaal vormde de Noordhorner tocht de grens tussen onze dorpen. De brug erover heette 't Hoge Beuntje.

Gebied tussen Noord- en Zuidhorn in 1854. De tol versterkte het grenskaracter van de Noordhorner Schipsloot. **M** (okkenburg), **F** (ortuna), **B** (enningestede)

Op een winterse morgen in 2007 nam Jan de Boer mij mee voor een korte excursie. Hij liet mij zien waar de Noordhorner tocht had gelopen. Inderdaad; even voorbij het huis met de prikkelende naam 'Hondsrug end' zag ik na dertig jaar voor het eerst links van de weg een sloot die met een flauwe bocht in westelijke richting loopt. En aan de overkant van de rijksstraatweg herkende ik het andere restant van de van oorsprong natuurlijke geul die eeuwenlang de boeren aan de oostzijde van de keileemrug voor wateroverlast behoeftte.

Nico Attema

Wat bodemvondsten ons kunnen vertellen

Zaterdag 26 oktober 2013 organiseerde de stichting Koren- en Pelmolen 'Fortuna' te Noordhorn een middag waarop iedereen uit de wijde omgeving van Noordhorn zijn bodemvondsten, al dan niet gevonden met een metaaldetector, kon inbrengen. Daarbij ging het niet om de waarde van de vondsten, maar om de betekenis ervan voor de geschiedenis. Drie leden van archeologische verenigingen uit het noorden van het land waren aanwezig om de vondsten te beoordelen.

V.l.n.r.: Bernard Versloot, Geert Venema en Gert Lugthart

Ruim 20 mensen kwamen met hun gevonden spullen naar de molen om die te laten beoordelen. Van alle voorwerpen werden foto's gemaakt.

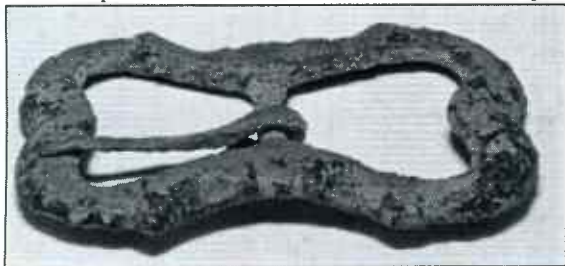
Vondsten die herinneren aan de Veldslag bij Noordhorn in 1581

Deze veldslag vond plaats op 30 september 1581 tussen Noordhorn en het Stille Diep rondom de 'Olle Weg', de voormalige weg naar Niezijl, die langs het café 'De Gouden Leeuw' liep. Daar leverden de Hollandse troepen onder aanvoering van Graaf Lodewijk van Nassau en de Spaanse troepen een veldslag die slechts een dag heeft geduurd. Ruim 1000 soldaten verloren hierbij het leven. Als je oude prenten van veldslagen bekijkt uit de 16e eeuw, zie je soldaten in harnassen, zowel te voet als te paard, voorzien van zwaarden, speren en geweren (musketten) aan het vechten.

Behalve de vele loden musketkogels, is er niet veel meer gevonden dat aan deze veldslag nog herinnert. Gezien het grote aantal gesneuvelde soldaten zou je verwachten dat er meer te vinden moet zijn.

Wat er nog meer gevonden is

Uiteraard is er nog veel meer gevonden in en rond Noordhorn, onder andere: munten, gespen, beeldjes van tin en ijzer, op werktuig lijkende vuurstenen en ook recente voorwerpen. De vondsten dateren voornamelijk uit de 18^e eeuw.

*Links: Gesp
uit de 16^e
eeuw*

Rechtsboven: Zadelpommel uit de 15 - 16^e eeuw

Kinderschoentje uit de 16^e eeuw

Vermoedelijk zijn bovengenoemde voorwerpen met aangevoerde mest en grond op de akkers terecht gekomen. Opgemerkt wordt dat de 'zadelpommel' op de foto, in de vorm van een koperen kopje, afkomstig is van een paardenzadel. Die was aan de voorzijde bevestigd om afvallen te voorkomen.

Bij de viering van het 125 jarig bestaan van molen Fortuna wil men, over twee jaar, de voorwerpen tentoonstellen. Zie ook: www.molenfortuna.nl

Wiebe Renkema

Auwema's boerderij aan de Westergast

Weinigen kennen nog de vroegere topografie van Zuidhorn en de namen waarmee plaatsen in en rond het dorp ooit werden aangeduid. Namen die in onbruik raakten. Ondermeer door de invoering van straatnamen en huisnummers. Hoewel in sommige gevallen oude aanduidingen daardoor juist voor het nageslacht bewaard bleven zoals het Sarriespad, de Schoolstraat waar al lang geen school meer staat of het Boltslaantje waaraan ooit mijnheer Bolt woonde.

Zo was de naam van de familie Auwema meer dan een eeuw verbonden aan plaatsen bij de Westergast. Vlak na de oorlog waren hier de namen Auwema's ree, Auwema's gracht en Auwema's gat voor een Zuidhorner nog bekende aanduidingen. Het voetbalveld lag langs Auwema's ree. Schaatsen of zwemmen kon je op, of in Auwema's gracht en het huisafval werd jarenlang in *Auwema's gat* gestort.

Zo zag de boerderij er nog in 1953 uit. Kort daarna werd het woongedeelte afgebroken.

1821

In 1821 kochten Uge Hessels Auwema en Anje Roelfs Moes uit Tolbert de boerderij aan de Westergast en sindsdien wonen er tot op de dag van vandaag nakomelingen van hen op deze plaats. Hoewel de ruimtelijke ontwikkelingen van de afgelopen decennia de uitoefening van het boerenbedrijf vrijwel onmogelijk maakten.

In de 90er jaren kocht een projectontwikkelaar de laatste hectares die nog op een redelijke afstand van het bedrijf lagen. Uge Hessels' verre nazaat, Gerben Sinnema moet nu de nodige kilometers afleggen om zijn schapen te verzorgen.

De spoorlijn

Door de aanleg van de spoorlijn Groningen Leeuwarden rond 1863 ontstond er dwars door het land van de Auwema's een eerste barrière. Weliswaar kreeg Derk Uges een eigen spoorwegovergang achter de boerderij, maar het talud van de spoordijk vormde voor een met paard bespannen wagen toch een flinke hindernis.

Door de aanleg van het van Starckenborghkanaal en de bouw van een spoorbrug in 1933 kwam er een bredere en hogere spoordijk. Dat ging opnieuw ten koste van grond en van de bereikbaarheid van de weilanden want de spoorwegovergang achter de boerderij verdween. Voortaan moesten Ugo en Date Derks Auwema met hun wagens en vee een omweg maken via de Westergast en een parallel aan het spoor verlopende ree. Die ree is nu een fiets- en wandelpad.

Bekende dorpsfiguren

De vrijgezelle broers (H)Ugo (1872-1951) en **Date** (1875-1954) waren in hun tijd bekende dorpsfiguren waaraan Jacob de Wit in zijn boek 'Gisteren voor de lens' een aantal regels wijdt. Hij schrijft dat Date (links) een trouwe kerkanger was:

'Hij was minstens een half uur voor de dienst begon, aanwezig. Met nog een paar vroegkomers werden de dorpsnieuwjes besproken. 's Winters stonden ze rondom de grote kolenkachel in de kerk en 's zomers voor de deur van de noordelijke ingang. Als de klok voor de tweede maal ging luiden zocht Date zijn vast plaatsje op, op de kraak, temidden van de jeugd'

Hugo (rechts) was een beetje apart. Hij liep steeds in zichzelf te praten. Als hij op weg was van de boerderij naar het land deed hij dit handenwrijvend, alsof hij zich verkneukelde om straks het hooi of gras te lijf te gaan. Als hij de heg knipte liet hij ergens een pluk staan en al verder knippende mompelde hij dan: 'wacht maar, ik krijg jou straks nog wel'. Hugo mocht ook graag stemmen nabootsen'

Zuidhorn breidt uit

Vanaf de jaren '30 veranderde het aanzien van de Westergast gestaag. Aanvankelijk bleven ingrepen nog beperkt tot de bouw van een enkele woning en van het noodslachthuis op de plaats waar nu de Tanderij staat. Maar na de bezettingstijd ging het snel. Auwema's ree werd een echte straat waaraan een lagere school en steeds meer woningen verrezen. Een straat die eigenlijk Auwemalaan had moeten heten kreeg de naam Geert Waldastraat. Auwema's gracht werd in 1955 gedempt om een bredere oprit te krijgen waarlangs tractor en machines beter het erf op konden. Daarvoor werd de grond van de oprit naar de inmiddels opgeheven eigen spoorwegovergang gebruikt.

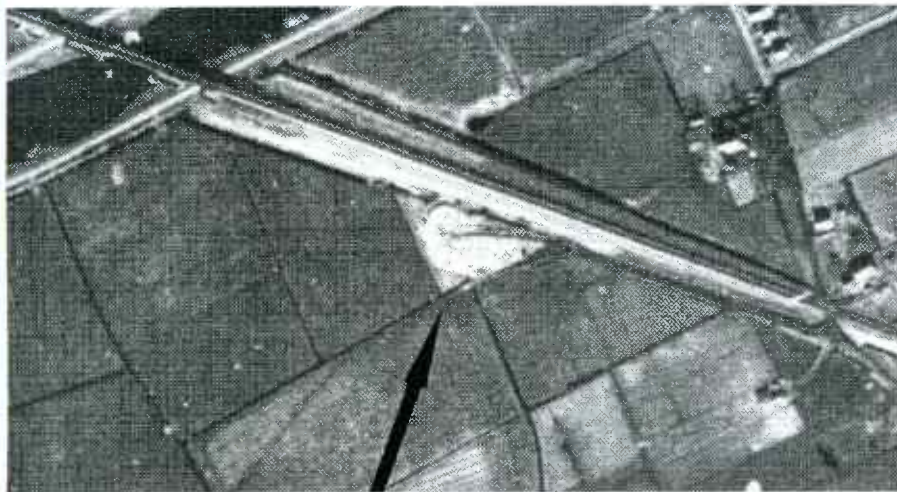
Auwema's gracht lag ten noorden van de boerderij, De ree naar de boerderij liep op deze foto links van de gracht. Via een dam bereikte men de achterzijde van de schuur.

Gemeentelijke stortplaats werd uitzichtspunt

In vroeger tijden had ieder dorp een plek waar het (weinig) huisafval en de inhoud van de privaattoon gestort werd. Meestentijds ging het om een hoekje onbruikbaar land dat deze manier toch nog wat opleverde. De weinig rendabele punt land van Auwema voldeed aan deze voorwaarden. Hij lag geïsoleerd aan de overkant van de spoordijk en het was bereikbaar vanaf de Boslaan via een zandpad dat overbleef na de aanleg van de nieuwe spoordijk (nu wandelpad).

Hier, ver van de bebouwde kom stortten gemeente en particulieren enkele tientallen jaren hun afval. In de zestiger jaren kwam daar een einde aan.

De stort werd afgedekt met aarde. Later werden op, en tegen de bult een pad en een trap aangelegd. Voortaan had de wandelaar vanaf hier een weids uitzicht tot aan het Hoendiep. Nu is dit heuveltje dichtbegroeid en is het een avontuurlijke plek geworden voor opgroeiende kinderen.

In 1953 werd Auwema's gat (pijl) kennelijk dichtgegooid en met zand en aarde afgedekt. Later, in 1973 werd de grond hier bouwrijp gemaakt en ontstond het heuvelbosje langs de spoorlijn. Linksboven: kanaal en spoorbrug, rechts beneden de inmiddels door een viaduct vervangen spoorwegovergang.

NB. Het trace van de oude spoordijk is nog duidelijk zichtbaar. Zie de informatie op blz.13

6 generaties aan de Westergast . Korte kroniek (1821-2013)

Tot slot een korte kroniek waaruit blijkt tussen de huidige bewoners van de boerderij en Uge Hessels Auwema die bijna twee eeuwen geleden naar Zuidhorn kwam.

1. Uge (Oege) Hessels Auwema (1787-1857) en zijn echtgenote Anje Roelfs Moes kopen boerderij en land aan de Westergast van de (vele) erven van Harke Hindriks Hollinga en Lijkske Jacobs . (Akte opgemaakt door Notaris Frans Izaáks Abresch)
2. Na overlijden van vader Uge koopt zoon Derk Auwema (1822-1907) zijn beide broers uit en zet het bedrijf voort. In 1866 trouwt Derk met de bijna 20 jaar jongere Lamke Meinema (1841-1916). Het paar heeft vier kinderen. Moeder Lamke zet het bedrijf na het overlijden van haar man in 1907 voort met hulp van haar zoons Ugo en Date. Beiden blijven ongehuwd.
3. Als moeder Lamke Meinema in 1916 sterft worden de vrijgezelle broers verzorgd door de reeds aanwezige huishoudster Berendje. En als zij trouwt en naar Saaksum vertrekt wordt haar plaats ingenomen door Ebeltje Smit.
4. Na het overlijden van Date in 1954 verkopen de erven land en boerderij aan een nicht van de overleden broers. Lamberta Hes en haar man Anne Kornelis de Boer komen nu met hun gezin aan de Westergast wonen.
5. In 1966 nemen hun zoon Willem en dochter Anje met haar man Arend Sinnema het bedrijf over. De familie Sinnema komt op de boerderij. De agrarische activiteiten van Sinnema en zijn zwager Willem de Boer nemen in de daarop volgende jaren gestaag af.
6. Zoon Gerben Sinnema gebruikt de schuren nu nog t.b.v zijn hobby: de schaphouderij.

Het echtpaar Sinnema-de Boer woont al 60 jaar aan de Westergast

In 1955 lieten de ouders van mevr. Sinnema voor de historische schuren een nieuw woonhuis bouwen.

Bronnen:

J.de Wit 'Gisteren voor de lens'

Luit Hes 'De Auwema's'

Fam. Sinnema de Boer

Nico Attema

Bezit van Uge Hessels Auwema aan de Westergast in 1832

De kadasterkaart uit 1832 geeft de oorspronkelijke situatie weer. De landerijen van Auwema lagen naast en achter de boerderij (A). De grijs gekleurde percelen waren in gebruik als weiland. De donkergroen gekleurde als tuin (T). De potloodlijnen geven het tracé van de spoordijk aan die rond 1863 werd aangelegd. Over de met 'ree' aangeduide gele strook loopt nu de Geert Walda straat.

Auwema's gat (de gemeentelijke vuilstort) werd een heuvel met uitzicht. Naar links loopt het pad richting hockeyclub, naar rechts de van Heemskerkstraat

